कोभिड-१९ महामारी - सञ्चार रणनीतिको लागि स्वास्थ्य क्षेत्रको आपतकालीन प्रतिकार्य योजना

स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय
नेपाल सरकार

विषय-सूची

कोभिड-१९सम्बन्धी सञ्चारमा बृहत् प्रासंगिक चुनौतीहरू 2

विश्वव्यापी सन्दर्भ - अनिश्चितता, डर र विश्वासमा ह्रास 2

अवरुद्ध आपूर्ति श्रृंखलाहरू 2

'सूचनाको महामारी' (infodemic), अफवाह र गलत सूचना 3

खोप विकास, उत्पादन, उपलब्धता र पहुँच 3

कानून एवं व्यवस्था र स्वास्थ्यको अन्योन्याश्रित सम्बन्ध 3

रोग सम्बन्धित अनिश्चितता 4

परिस्थितिगत प्रसंग 4

कोभिड-१९ देश-विशेष सन्दर्भ 4

१. नेपालको परिवर्तनशील महामारी स्थिति 5

२. संघीय सञ्चार प्रतिकार्यको समन्वय 5

३. परिवर्तनशील संघीयता र विकासशील स्वास्थ्य प्रणाली 6

यस रणनीतिलाई निर्देशित गर्ने सिद्धान्तहरू 6

रणनीतिक सञ्चार लक्ष्यहरू 12

उद्देश्यहरू 13

यो रणनीतिका अपेक्षित उपलब्धि के-के हुन् ? 18

यो रणनीतिले क-कसलाई सम्बोधन गरेको छ ? 19

कार्यान्वयन संयन्त्र 19

कार्यान्वयन नेतृत्व 19

कार्यान्वयन विधि 20

कोभिड-१९सम्बन्धी सञ्चारमा बृहत् प्रासंगिक चुनौतीहरू

प्रासंगिक चुनौतीहरूमा मौलिक अवसरहरू र सकारात्मक परिवर्तन ल्याउनका लागि नयाँ प्रवेश विन्दुहरू समाहित भएका हुनाले यिनलाई बुझ्नु यस रणनीतिको लागि आवश्यक छ । यो रणनीति वर्तमान विश्वव्यापी, परिस्थितिगत र राष्ट्रिय परिप्रेक्षमा देखिएका बृहत् तथा महत्वपूर्ण चुनौतिहरूका बारे सजग छ । नेपालको कोभिड-१९ प्रतिकार्यलाई असर पार्ने केही गम्भीर समस्याहरू निम्नानुसार छन् ।

विश्वव्यापी सन्दर्भ - अनिश्चितता, डर र विश्वासमा ह्रास

भौगोलिक, आर्थिक-सामाजिक, तथा स्वास्थ्य मापदण्डहरू र विचारधाराहरू फरक-फरक भए तापनि विश्वव्यापी महामारीहरूले विश्वका सबै भागहरूलाई एकै समयमा प्रभावित पार्दछन् । नोभेल कोरोनाभाइरस अन्तर्राष्ट्रिय रूपमा फैलिएको अवस्थामा प्रत्येक सरकारले आफ्ना जनताको सुरक्षा र हितलाई प्राथमिकता दिनेछ भन्ने अपेक्षा राख्न सकिन्छ ।[1] द्रुत रूपमा परिवर्तनशील विश्वव्यापी परिप्रेक्षमा निम्न उल्लेखनीय पक्षहरूले अनिश्चितता र डर निम्त्याउँदछन् जसलाई यो रणनीतिले सम्बोधन गर्दछः

अवरुद्ध आपूर्ति श्रृंखलाहरू

अत्यधिक माग र उत्पादन तथा वितरणमा आएका बाधाका कारण विश्वव्यापी आपूर्ति श्रृंखलाहरू अवारुद्ध भएका छन् ।[2] बन्दाबन्दीको परिणामस्वरूप चिकित्सीय उपकरण, व्यक्तिगत सुरक्षा उपकरण र औषधी जस्ता आवश्यक वस्तुहरूको उत्पादन र वितरण पुनःसुचारु गर्ने क्रममा अप्रत्याशित बाधा देखिएका छन् । त्यस्तै, कार्यस्थलमा शारीरिक दूरीसम्बन्धी आवश्यकताहरूले उत्पादनका सिलसिलामा नौला अवरोधहरू खडा गर्दैछन् र बन्दाबन्दी खुकुलो गरिँदासमेत तिनको समाधान पूर्ण रूपमा गर्न सकिएको छैन । आवश्यक वस्तुहरू र सेवाहरूको उपलब्धता र न्यायसंगत पहुँचको बारेमा जारी अनिश्चितताले जनतामा व्याप्त डरलाई बढाइरहेको छ - जुन आफैमा सञ्चारको लागि बाधा हो ।

---

[1] Responding to the avian influenza pandemic threat: recommended strategic actions, WHO, 2005

[2] Adnan Seric, Holger Görg, Saskia Mösle and Michael Windisch, UNIDO, “Managing COVID-19: How the pandemic disrupts global value chains.” UNIDO Department of Policy Research and Statistics. https://iap.unido.org/articles/managing-covid-19-how-pandemic-disrupts-global-value-chains

'सूचनाको महामारी' (infodemic), अफवाह र गलत सूचना

कोभिड-१९- सम्बन्धित सबै किसिमका जानकारी औपचारिक र अनौपचारिक विश्वव्यापी मिडियाबाट भरपूर प्रसारित भइरहेका छन् - चाहे ती सही हुन् या गलत । सूचनाको यस्तो प्रचुरतालाई 'इन्फोडेमिक' भनिन्छ । कोभिड-१९ महामारीका सम्बन्धमा गलत सूचना, अफवाह इत्यादिका कारण जनमानसमा नौला जानकारी तथा सूचनाप्रति उदासिनता र वितृष्णा (information fatigue) फैलिएको समेत देख्न पाइन्छ ।[3]

खोप विकास, उत्पादन, उपलब्धता र पहुँच

खोप विकासको दौड जारी रहेको अवस्थामा यसको उत्पादन, उपलब्धता र पहुँचसम्बन्धी विषयहरू नियमित रूपमा विश्वव्यापी छलफलमा समाहित हुन्छन् । समान पहुँचसम्बन्धी प्रश्नहरूले नीतिगत क्षेत्रमा प्रमुखता पाएका छन् ।[4] तर यस विषयमा आएको अनिश्चितताले व्याप्त डरलाई बढाइरहेको छ र परिणामस्वरूप प्रभवकारी सञ्चार र सार्वजनिक सन्देशको आदानप्रदानमा बाधा पुऱ्याइरहेको छ ।

कानून एवं व्यवस्था र स्वास्थ्यको अन्योन्याश्रित सम्बन्ध

जनस्वास्थ्य कदमहरूको कार्यान्वयनले थुप्रै देशहरूमा अवस्थित कानून व्यवस्थाका लागि विभिन्न प्रकारका चुनौतीहरू प्रस्तुत गर्दैछ ।[5] जनस्वास्थ्य र सुरक्षा आदेश उल्लंघन गरेमा लगाइने जरिवाना तथा सजायले कोभिड-१९ प्रतिकार्यमा अर्को जटिल आयाम थपेको छ । दर्ता भएका उजुरी तथा समाचारहरू हेर्दा महिलाविरुद्धको घरेलु हिंसामा व्यापक वृद्धि भएको देखिन्छ ।[6]

---

[3] Zarocostas, John. "How to Fight an Infodemic." *The Lancet*, vol. 395, no. 10225, 29 Feb. 2020, p. 676, www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(20)30461-X/fulltext, 10.1016/S0140-6736(20)30461-X. Accessed 13 Apr. 2020.

[4] Bollyky, Thomas J., et al. "The Equitable Distribution of COVID-19 Therapeutics and Vaccines." *JAMA*, vol. 1, no. 1, 7 May 2020, 10.1001/jama.2020.6641.

[5] Rashid, Norul Mohamed. "United Nations Rule of Law Support in the Context of COVID-19 Pandemic." United Nations and the Rule of Law, 12 May 2020, www.un.org/ruleoflaw/blog/2020/05/united-nations-rule-of-law-support-in-the-context-of-covid-19-pandemic/. Accessed 6 Aug. 2020.

[6] "Issue Brief: COVID-19 and Ending Violence against Women and Girls | Digital Library: Publications." *UN Women*, www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2020/04/issue-brief-covid-19-and-ending-violence-against-women-and-girls.

रोग सम्बन्धित अनिश्चितता

कोभिड-१९ एउटा नौलो रोग हो र यसबारे धेरै कुरा अझै अज्ञात नै छ । आर्थिक गतिविधिहरूमाथि यसले पार्न सक्ने थप प्रभावसम्बन्धी अनिश्चितताले गम्भीर अन्यौल निम्त्याएको छ । अन्यौल र डरले सञ्चारमा बाधा थप्ने काम गर्दछ ।[7]

परिस्थितिगत प्रसंग

कोभिड १९को सन्दर्भमा विश्वव्यापी रूपमा तीन मुख्य परिस्थितिगत प्रसंगहरू देखिन्छन् जसलाई यो रणनीतिले सम्बोधन गरेको छः

१. वैज्ञानिक प्रमाणहरूमाथि बारम्बार उठाइने उच्च स्तरका राजनीतिक प्रश्न ।
२. कोभिड(१९का जोखिम घटाउने उपायहरूलाई आर्थिक पुनरुत्थानसँग सन्तुलित गर्ने चुनौती ।
३. झूटा समाचार र अडियो(भिजुअल सामग्रीको द्रुत सञ्चार ।

मानव स्वास्थ्य र कल्याणका लागि वैज्ञानिक प्रमाणहरूको आधारमा कदम उठाउनका लागि खडा गरिएका स्वास्थ्य मन्त्रालय जस्ता संगठनहरूले यिनै परिस्थितिका कारण अभूतपूर्व चुनौतीको सामना गरिरहेका छन्।

प्रभावकारी सञ्चार र विशेषगरी जोखिम सञ्चार तथा सामुदायिक संलग्नता वैज्ञानिक प्रमाणमाथि प्रश्न उठाउने प्रवृति र नक्कली समाचार प्रसारका विरूद्ध सबैभन्दा महत्त्वपूर्ण प्रतिकार्यहरू हुन् ।

कोभिड-१९ देश-विशेष सन्दर्भ

यो रणनीति कार्यान्वयन हुने सन्दर्भमा जनस्वास्थ्य र सुरक्षा मध्यस्थता विज्ञानमा आधारित रहनुपर्ने भएकाले र योसँग थुप्रै सामाजिक पक्षहरू जोडिएका हुनाले यो मौलिक छ । परियोजनाहरूको निर्माण र

[7] Sopory, P et al. (2019). Communicating Uncertainty During Public Health Emergency Events: A Systematic Review. Review of Communication Research, 7, 67-108, doi: 10.12840/ISSN.2255-4165.019

कार्यान्वयनको दौरान यी पक्षहरूलाई ध्यानमा राखिनेछ । यीमध्ये केही महत्वपूर्ण प्रासंगिक पक्षहरू तल उल्लेख गरिएका छन् ।

१. नेपालको परिवर्तनशील महामारी स्थिति

यो रणनीतिको तयारी गर्न शुरू गर्दासम्ममा संक्रमित व्यक्तिहरूको संख्या फेरि बढ्न थालिसकेको थियो । नेपालमा कोभिड-१९बाट संक्रमित दोस्रो व्यक्ति पत्ता लागेपछि जारी गरिएको तीन महिना भन्दा लामो राष्ट्रव्यापी बन्दाबन्दीले भाइरसको प्रसारणलाई सुस्त बनायो । भारतबाट फर्केका नेपाली आप्रवासी कामदारहरूको क्वारेन्टिनले पनि महामारीको विस्तारको गति घटाउन थप सहयोग पुऱ्यायो । तर बन्दाबन्दी खुलेलगत्तै आवागमन पुनःसुचारु भएकाले संक्रमितहरूको संख्यामा वृद्धि आएको छ । निकट भविष्यमा व्यापक समुदायिक प्रसारण नहोला भन्न सकिदैन । बन्दाबन्दी खुलेपछि अधिकांश जनताले सरकारले जारी गरेका शारीरिक दूरी र अन्य जनस्वास्थ्य सुरक्षा निर्देशनको अनुसरण गरिरहेको पाइँदैन । त्यसमाथि नेपाली आप्रवासी कामदारहरूको फिर्ती जारी नै छ ।

२. संघीय सञ्चार प्रतिकार्यको समन्वय

प्रभावकारी प्रतिकार्यका लागि नेपाल सरकारले शुरूमा कोभिड-१९का सम्बन्धमा जनादेश सहित तीनवटा निकायलाई परिचालन गरेको थियो । कोभिड-१९को रोकथाम र नियन्त्रणका लागि उच्चस्तरीय समन्वय समिति (HLCC) उपप्रधानमन्त्री (DPM) र रक्षा मन्त्रीको नेतृत्वमा सञ्चालित छ । HLCC अब कोभिड-१९ संकट व्यवस्थापन केन्द्र (CCMC)सँग आबद्ध भएको छ । कोभिड-१९सम्बन्धी केन्द्रीय समन्वयलाई अहिले कोभिड-१९ संकट व्यवस्थापन केन्द्र र स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयको इन्सिडेन्ट कमाण्ड सिस्टम (ICS)मा निर्देशित गरिएको छ । यी दुई निकायहरूका माध्यमबाट नेपालमा कोभिड-१९ महामारीको नीति निर्माणमा अन्य सरकारी निकायहरूको प्रतिनिधित्व गरिन्छ ।

कोभिड-१९सम्बन्धी सन्देश प्रवाहमा एकरूपता र स्थिरता सुनिश्चित गर्नका लागि यी निकायहरूबीच तात्क्षणिक (real time) सञ्चार स्थापित गर्नु आवश्यक छ । यस रणनीतिको सफल कार्यान्वयनका लागि यो एउटा बृहत् आवश्यकता हो ।

३. परिवर्तनशील संघीयता र विकासशील स्वास्थ्य प्रणाली

संघीयताको प्रक्रिया गहन छ र यसले विस्तारै नेपालमा जरा गाडिरहेको छ ।[8] तर संघीयताको बदलिँदो परिवेशसँगै कोभिड-१९ महामारी पनि गाभिन पुगेको छ । कोभिड-१९अघि सरकारका तहहरूबीच समन्वय स्थापित गर्ने दिशामा अवरोधहरू मुख्यतया सञ्चारसम्बन्धी चुनौतीका रूपमा देखिन्थे ।[9] [10] संघीय, प्रादेशिक र स्थानीय सरकारका भूमिका र जिम्मेवारीवहन क्षमताका लागि हालको महामारी एउटा अभूतपूर्व गम्भीर परिक्षा साबित भएको छ । स्वास्थ्य क्षेत्रको संघीकरण प्रक्रिया मुख्यतया मानव संसाधन र औषधी खरीदको व्यवस्थापन गर्नका लागि स्थानीय सरकारी निकायको क्षमता बृद्धि गर्ने दिशामा केन्द्रित रहेको छ तर जोखिम सञ्चार र सामुदायिक संलग्नतामा अत्यन्तै न्यून जोड दिइएको छ ।[11]

यस रणनीतिलाई निर्देशित गर्ने सिद्धान्तहरू

यस रणनीतिले तीव्रता, दक्षता र प्रभावकारितालाई समाहित गर्ने प्रयास गरेको छ । कुनै पनि रणनीति को कार्यान्वयनमा सामंजस्य हुनु या नहुनु त्यसको कार्यान्वयनलाई निर्देशित गर्ने बृहत् प्रयोज्य सिद्धान्तमा जुट्ने सहमतिमा निर्भर हुन्छ । यस रणनीतिका निर्देशक सिद्धान्तहरू निम्नानुसार छन्:

सिद्धान्त १

सञ्चार क्षेत्रमा 'सम्पूर्ण-नेपाल' र 'सम्पूर्ण-समाज' पहुँचको आवश्यकता छ ।

यो रणनीतिले नेपालमा श्रोता र सञ्चार प्रणालीको विविधतालाई सम्बोधित गर्नेगरी विषयवस्तुको उत्पादन र प्रसारणलाई निर्देशित गर्दछ । कोभिड-१९सम्बन्धी दर्शक/श्रोता/पाठकहरूसम्मको

[8] "New Government Report Takes Stock of Federalism in Nepal." *World Bank*, www.worldbank.org/en/news/press-release/2019/12/17/new-government-report-takes-stock-of-federalism-in-nepal. Accessed 6 Aug. 2020.

[9] Government of Nepal , Ministry of Federal Affairs and General Administration, Division of Federal Affairs, 2nd August 2020, News-Notice, Chalan No:6. Retrieved from https://mofaga.gov.np/news-notice/1999

[10] Government of Nepal, Ministry of Federal Affairs and General Administration, Local level coordination division, 2nd August 2020, News-Notice, Chalan No:17. Retrieved from https://mofaga.gov.np/news-notice/1989.

[11] Thapa, Rajshree, et al. "Implementing Federalism in the Health System of Nepal: Opportunities and Challenges." *International Journal of Health Policy and Management*, vol. 8, no. 4, 22 Dec. 2018, pp. 195–198, www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6499910/, 10.15171/ijhpm.2018.121. Accessed 10 Jan. 2020.

सञ्चारलाई प्रभावकारी बनाउन विविध सञ्चार माध्यम आवश्यक हुन्छन् । सामाजिक सञ्जाल र तिनमा सक्रिय प्रभावशाली व्यक्तिहरू(influencers)को मूलप्रवाहिकरण र जानकारी तथा सञ्चार प्रविधिहरूसम्मको पहुँचमा असमानता (digital divide)[12] जस्ता कुरालाई यो रणनीति र यसको कार्यान्वयन योजनाले ध्यानमा राख्नु अपरिहार्य देखिन्छ । यसका लागि दर्शक/श्रोता/पाठकहरू र सञ्चार माध्यमहरूको अवस्थित मानचित्रणको प्रयोग गरिनेछ र आवस्यक जानकारीको कमी भएका ठाउँमा नयाँ तथ्यांक संकलन गरिनेछ । सन्देश र सामग्रीको विकास गर्ने क्रममा नेपाली समाजको विविधतालाई ध्यानमा राखिनेछ । त्यसैगरी, कोभिड-१९सम्बन्धी सन्देश जारी गर्दा सीमान्तकृत समुदायका दर्शकरश्रोतारपाठकका सञ्चार आवश्यकताहरूलाई ध्यानमा राखिनेछ । कोभिड-१९ महामारीको व्यापक सामाजिक प्रभावलाई केवल एउटा मन्त्रालयले सम्बोधन गर्न सक्दैन । विशेषगरी सञ्चारको क्षेत्रमा कोभिड-१९ प्रतिकार्यका लागि सम्बन्धित मन्त्रालयहरूले संयुक्त प्रयास गर्नु आवश्यक छ । कोभिड-१९सम्बन्धी सन्देशहरूलाई एकीकृत गर्न सम्बन्धित मन्त्रालयहरू तथा प्रान्तीय र स्थानीय प्राधिकरणहरूसँग मिलेर सक्रिय प्रयास गरिनेछ ।

सिद्धान्त २

सञ्चारको क्षेत्रमा स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय, स्वास्थ्य सेवा विभाग र अन्यअन्तर्गतका सबैको सहभागिता ('all-hands-on-deck approach') आवश्यक छ ।

कोभिड-१९ महामारी एउटा स्वास्थ्य आपतकालको रूपमा शुरू भयो, त्यसपछि यो एउटा विश्वव्यापी महामारीको रूपमा फैलियो र अहिले यो एउटा सामाजिक संकटमा परिणत भएको छ । यस महामारीले जन्माएका थुप्रै चुनौति र तिनका समाधानहरू स्वास्थ्य संगठनहरूको कार्यक्षेत्रभित्र पर्दैनन् । तर अझै पनि आम जनता स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयलाई नै यो संकटका सम्पूर्ण पक्षका बारे जवाबदेह मान्दछन् । स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय नेपालमा कोभिड-१९ प्रतिकार्यको क्षेत्रमा सरकारको अग्रणी निकाय भएकोले पनि त्यसो लाग्नु स्वाभाविक नै हो । स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयलाई स्वास्थ्य क्षेत्रभन्दा बाहिरका मुद्दाहरूको बारेमा आम नागरिकका चासोहरूका जवाफ दिनु ठूलो चुनौती बनेको छ । मन्त्रालयले सम्बन्धित अन्य मन्त्रालयहरूसँग आफ्ना सञ्चार उद्देश्यहरूको समन्वय गर्नु र नागरिकहरूका चिन्ता तथा प्रश्नहरूको समग्र जवाफ दिइने सुनिश्चित गर्नु आवश्यक भएको छ ।

[12] 2018 Digital Nepal Framework, Ministry of Communication and Information Technology, Government of Nepal www.*mocit.gov.np* mocit.gov.np/application/resources/admin/uploads/source/EConsultation/Final%20Book.pdf.

यो कठिन उद्देश्य हासिल गर्नका लागि यस रणनीतिले स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयका विभिन्न निकायहरू र सम्बन्धित मन्त्रालयहरूका सञ्चार केन्द्रविन्दुहरूलाई समेट्ने संयुक्त सञ्चार केन्द्र स्थापना गर्ने प्रस्ताव राख्दछ ।

सिद्धान्त ३

प्रभावकारी आन्तरिक सूचना प्रवाह र सञ्चार प्रभावकारी बाह्य सञ्चारको आधार हो ।[13]

यस रणनीतिको कार्यान्वयनले आन्तरिक सञ्चार र सम्बन्धित जानकारीको अटूट र सामयिक प्रवाह सुनिश्चित गर्नेछ । यसअन्तर्गत अवस्थित आन्तरिक सञ्चार च्यानलहरूको समीक्षा गरिनेछ, तिनलाई सुदृढ र थप प्रभावकारी बनाइनेछ । यस रणनीतिले स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय र यसका धेरै निकायहरूबीचको आन्तरिक सञ्चारको जटिलतालाई ध्यानमा राखेको छ । प्रत्येक एकाइसँग सञ्चार उपकरणहरू, च्यानलहरू र सामग्रीहरूको विस्तृत पोर्टफोलियो हुन्छ । स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयको सञ्चारलाई सामयिक र सटीक बनाउनका लागि यस रणनीतिको कार्यान्वयन योजनाले यी एकाइहरूबीच सूचना प्रवाहमा सुधार ल्याउने उपायहरू निर्दिष्ट गरेको छ । यो रणनीतिले कोभिड-१९ प्रतिकार्यको सन्दर्भमा स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयले अगाडि बढाएका कार्यमा आपसमा जोडिएका तीन सञ्चार प्रवाहहरूलाई ध्यानमा राखेको छ जसलाई तल प्रस्तुत गरिएको छ ।

सञ्चारका तीन प्रवाहहरू		
किन	**के**	**कसरी**
नेतृत्व सञ्चार	प्राविधिक सञ्चार	परिचालन सञ्चार
संघीय मन्त्री (निर्वाचित)	प्रमुख वैज्ञानिक	ICS कमान्डर
प्रादेशिक मन्त्रि (निर्वाचित)	प्रवक्ता	महानिर्देशक, स्वास्थ्य सेवा विभाग

[13] Calif. Dep. Health Serv. 2005. *Crisis and Emergency Risk Communications Toolkit*, Bioterrorism Educ. Workgr., Emerg. Prep. Off. (EPO), Sacramento

स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयको कोभिड-१९सम्बन्धी इन्सिडेन्ट कमाण्ड सिस्टमले यस आपतकालसँग सम्बन्धित प्रतिकार्यहरूलाई एककृत गर्न मद्दत गर्दछ । ICSको सञ्चार स्तम्भ स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयका सबै कोभिड-१९सँग सम्बन्धित सञ्चारको मिलन विन्दु हो ।

सिद्धान्त ४

कुशल तथा प्रभावकारी प्रतिकार्यको लागि नेपालमा सरकारका तीन तहहरूबीच तात्क्षणिक (real-time) सञ्चार हुनु आवश्यक छ ।

सरकार प्रशासन

संघीय सरकार
प्रादेशिक सरकार
स्थानीय सरकार

यो रणनीतिले नेपालमा स्वास्थ्य प्रशासनका संघीय, प्रादेशिक र स्थानीय तहका बीच सूचना प्रवाह र द्वि-दिशात्मक सञ्चारलाई बढावा दिने सुदृढ संयन्त्रहरूको स्थापनाको परिकल्पना गर्दछ । यस रणनीतिमा साधारण सञ्चार र जोखिम सञ्चारका लागि स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयको स्वास्थ्य आपतकालिन तथा विपद व्यवस्थापन एकाइअन्तर्गतको विद्यमान समन्वय संयन्त्रको अनुकूलन र सुदृढीकरणको पहल गरिएको छ ।

सिद्धान्त ५

समयोचित, सक्रिय, पारदर्शी, अभिनव र प्रयोगकर्ता-मैत्री सञ्चारले प्रतिकार्यमा सुधार ल्याउँदछ र जीवन रक्षा गर्दछ ।

यस रणनीतिअन्तर्गतका कार्य तीव्र अत्यावश्यकता (urgency)को भावनाले प्रेरित छन् । कोभिड-१९ आपतकालको अप्रत्याशित प्रकृति र प्रभावकारी प्रतिकार्यका सम्बन्धमा स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयमाथि आम जनताका अपेक्षाहरूले ती आवश्यकताकालाई थप बढाएका छन् ।

स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयले दर्शक/पाठक/श्रोताहरूलाई कोभिड-१९ महामारीको परिवर्तित अवस्थाको प्रतिकार्यका लागि आफ्ना लक्ष र कार्यहरूको बयान गर्नेछ । मन्त्रालयले महामारीको बारेमा अहिलेसम्म के-कस्ता कुरा पत्ता लगाइएका छन् र के-कस्ता कुरा अझै अज्ञात नै छन् भन्ने कुरा पारदर्शी रूपमा साझा गर्नेछ । यस रणनीतिले आम जनताका अपेक्षाहरूलाई सम्बोधित गर्नुको महत्त्वलाई ध्यानमा राख्दै वैज्ञानिक प्रमाणहरू प्राप्त हुँदैगर्दा कोभिड-१९का बारे सूचना र निर्देशन बारम्बार परिवर्तित हुन सक्नेछन् भन्ने कुरा दर्शक/पाठक/श्रोताहरूलाई बुझाउने उद्देश्य राख्दछ । यस रणनीतिको कार्यान्वयन योजनाले नेपालको कोभिड-१९ प्रतिकार्यमा मिडियासँग नियमित संलग्नता राख्ने उद्देश्य राख्दछ ।

सिद्धान्त ६

सञ्चार र सन्देशको हरेक प्रक्रियामा ‘गुणक’ र ‘परिवर्धक’ (‘multipliers’ and ‘amplifiers’)सँगको साझेदारीले स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयलाई द्रुत रूपमा व्यापक दर्शकहरूमा पुग्न मद्दत गर्नेछ ।

यस रणनीतिको उद्देश्य भनेको यसका सबै योजनाहरू र परिचलान प्रक्रियाहरूका डिजाइन र कार्यान्वयनमा सञ्चार र जोखिम धारणा (risk perception)सम्बन्धी ‘गुणक’ र ‘परिवर्धक’हरू थप्नु हो । संसाधनको अभाव भएको अवस्थामा स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयको सञ्चार प्रयासलाई प्रभावकारी बनाउनुमा ‘गुणक’ र ‘परिवर्धक’हरूसँगको सहकार्यले केन्द्रीय भूमिका खेल्दछ ।[14] विश्वसनीयतामा सम्झौता नगरी यस रणनीतिका उद्देश्यहरू छिटो भन्दा छिटो गुणन र परिवर्धन (multiply and amplify) गर्नका लागि संघीय, प्रादेशिक र स्थानीय स्तरमा समाजका सबै क्षेत्रहरूसँग रणनीतिक साझेदारी स्थापित गरिनेछ । त्यस्तै कम लागतका प्रविधिलाई व्यापक रूपमा नयाँ दर्शक/श्रोता/पाठक र साझेदारहरूसम्म पुग्न प्रयोग गरिनेछ । साथै स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय र यसका निकायहरूमा यस रणनीतिलाई अगाडि बढाउन मद्दत गर्ने आन्तरिक ’गुणक’ र ’परिवर्धक’हरू खोज्न जोड दिइनेछ ।

सिद्धान्त ७

स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय, स्वास्थ्य सेवा विभाग र साझेदारहरूको अवस्थित सञ्चार संसाधन र क्षमतामा आउने वृद्धिले सञ्चार प्रतिकार्यलाई द्रुत र अधिकतम वृद्धि गर्न मद्दत गर्नेछ ।

---

[14] Tong, X., & Zhang, H. (2019). Perception, Amplification and Communication: A Case Study of Food Safety Risks. *China’s Emergency Management: Theory, Practice and Policy*, 71–115. https://doi.org/10.1007/978-981-13-9140-8_3

यो रणनीतिले कोभिड-१९सम्बन्धी सञ्चारका लागि नयाँ सञ्चार संसाधनहरू प्रयोगमा ल्याउनुअघि स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयका विद्यमान सञ्चार संसाधन र क्षमताहरूमा अधिकतम वृद्धि ल्याउने लक्ष्य राखेको छ । यसअन्तर्गत निम्न कुरा समावेश छन्: पहिलो, विद्यमान सञ्चार संरचना, कार्य, विषयवस्तु र कोभिड-१९ आपतकालीन तयारी र प्रतिकार्यमा संलग्न प्रत्येक तहका भूमिकाहरू नोट गर्ने । दोस्रो, यी तहहरूबीचको अन्तर-निर्भरता र यिनले वहन गर्ने उत्तरदायित्वहरूबीच रहेको असमानतालाई ध्यानमा राख्ने । तेस्रो, अवस्थित संरचनाहरूले सम्बोधन गर्न छुटाएका महत्वपूर्ण क्षेत्रलाई सम्बोधन गर्ने र चौथो, निर्बाध कोभिड-१९ सञ्चार स्थापित गर्ने ।

सिद्धान्त ८

साझेदार र सरोकारवालाहरूसँग सूचना आदानप्रदानको लागि दुई दिने प्रक्रिया आवश्यक छ ।

स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयले आपतकालिन अवस्थामा आवश्यक प्रतिकार्य गर्नका लागि आफ्ना ज्ञान र अनुभवहरूको उपयोग गर्न जारी राख्नेछ र साथसाथै आफ्नो सञ्चार प्रतिकार्यलाई तिखार्न यसले साझेदारहरूसँग मिलेर निरन्तर वैज्ञानिक अनुसन्धान र विभिन्न विषयहरूमा आम जनताका जानकारी, दृष्टिकोण र अभ्यासको मूल्यांकन गर्न जारी राख्नेछ । आवश्यकताअनुसार यसै सिद्धान्तको आधारमा नयाँ संवाद च्यानलहरू स्थापित गरिनेछन् ।

सिद्धान्त ९

विश्वसनीयता स्थापित गर्नका लागि नेतृत्व सञ्चारको सुदृढीकरण आवश्यक छ ।

प्रभावकारी नेतृत्व सञ्चारले साझा उद्देश्यको भावना जगाउन र आवश्यकताअनुसार महामारीसम्बन्धी सामूहिक कार्यहरूको लागि नागरिकहरूको प्रतिबद्धता जुटाउन मद्दत गर्न सक्दछ ।[15] जोखिम सञ्चार सिद्धान्तहरूका आधारमा संघीय, प्रान्तीय, स्थानीय रसामुदायिक स्तरमा नेतृत्वको समर्पित संलग्नता आवश्यक छ । यो रणनीतिले नतृत्वमा रहेकाहरूलाई कोभिड-१९सम्बन्धी उपलब्ध वैज्ञानिक जानकारी बुझ्न र यसबारे नीतिगत निर्णयहरू जनतामा व्यापक रूपमा सम्प्रेषण गर्ने संयन्त्रहरूको स्थापनालाई प्राथमिकता दिन्छ ।[16]

---

[15] Wilson, S. (2020) ‘Pandemic leadership: Lessons from New Zealand’s approach to COVID-19’, Leadership, 16(3), pp. 279–293. doi: 10.1177/1742715020929151.

[16] “Achieving Community Leadership in COVID-19 Response | GOARN.” *Extranet.Who.Int*, extranet.who.int/goarn/content/achieving-community-leadership-covid-19-response. Accessed 6 Aug. 2020.

सिद्धान्त १०

सामुदायिक संलग्नता र जोखिम सञ्चार अविभाज्य छन् र एकले अर्कालाई सुदृढ पार्दछन् ।

कोभिड-१९ महामारीको प्रभावकारी प्रतिकार्यका लागि यस जनस्वास्थ्य आपतकालका सबै पक्षमा समुदायको सक्रिय सहभागिता आवश्यक छ ।[17]

रणनीतिक सञ्चार लक्ष्यहरू

यस सञ्चार रणनीतिको लक्ष्य भनेको रोगको प्रसारण र गम्भीरतालाई कम गर्न मद्दत पुऱ्याउनु हो र स्वास्थ्य सेवा प्रदायकहरू, जनस्वास्थ्य अधिकारीहरू र जनतालाई नेपालमा कोभिड-१९ले उत्पन्न गरेका चुनौतीहरूको सामना गर्न सहयोग पुऱ्याउनु हो । आपतकालीन जोखिम सञ्चार सिद्धान्तका आधारमा, यस रणनीतिका तीन अन्योन्याश्रित रणनीतिक लक्ष्य तल दिइएका छन्ः

रणनीतिक लक्ष्य १

कोभिड-१९को बारेमा आम जनता र साझेदारहरूलाई सटीक जानकारीको द्रुत र सक्रिय सञ्चार गर्ने ।

रणनीतिक लक्ष्य २

स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयको जनस्वास्थ्य प्रतिकार्य र मन्त्रालयअन्तर्गतका निकायहरूको कोभिड-१९ सञ्चारसम्बन्धी सबै गतिविधिहरूमा पारदर्शिता सुनिश्चित गर्ने ।

---

[17] Risk communication and community engagement (RCCE) action plan guidance: COVID-19 preparedness and response. International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, UNICEF and World Health Organization; 2020 (https://apps.who.int/iris/handle/10665/331913).

रणनीतिक लक्ष्य ३

विश्वसनीयता कायम राख्ने र बढाउने; आम जनता तथा साझेदारहरूका लागि जानकारीको विश्वसनीय स्रोत हुन जारी राख्ने ।

उद्देश्यहरू

यो रणनीति स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयको 'कोभिड-१९ महामारीको लागि स्वास्थ्य क्षेत्रको आपतकालीन प्रतिकार्य योजना' अन्तर्गत विकसित भइरहेको छ ।[18] यो रणनीतिलाई विशेषत: सामुदायिक समावेशीकरण र (यसअघिका योजनामा उल्लेख गरिएजस्तै) प्रतिकार्य योजनाको अनुभाग ३.१.२मा प्रकाश पारिएका जोखिम सञ्चार उद्देश्यहरू प्राप्त गर्ने दिशामा द्रुत प्रगति गर्न निर्माण गरिएको हो । महामारीको परिवर्तनशील अवस्था तथा द्रुत गतिमा विस्तार भइरहेका विभिन्न परिदृश्यहरूको बारेमा रहेका धेरै अनिश्चितताहरूलाई ध्यानमा राख्दै यस रणनीतिका उद्देश्यहरूअन्तर्गत गम्भीर समस्याहरूलाई तत्काले सम्बोधन गर्ने उपायहरू र स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयको क्षमता सुधार गर्ने दीर्घकालीन उपायहरू समाहित गरिएका छन् । जोखिम सञ्चार र सामुदायिक संलग्नता ।

नेपालको कोभिड-१९ प्रतिकार्यमा समावेश सरकारका मुख्य निकायहरूका लागि भूमिका र जिम्मेवारीहरू निर्धारित परियोजनाहरूसहितको परिचालन योजना यो रणनीतिको पूरक हो । कोभिड-१९ महामारीको अवस्थामा आउने परिवर्तनहरूसँगै यो दस्तावेजलाई पनि अध्यावधिक गरिनेछ । यहाँ उल्लिखित रणनीतिहरू र कार्यान्वयन योजनामा समावेश धेरै कदमहरू एकै साथ चालिनेछन् । यो रणनीति विद्यमान राष्ट्रिय आपतकालका दौरान विकसित भइरहेको हुनाले एक पछि अर्को गर्दै विस्तारमा कदमहरू चाल्नका लागि डिजाइन गरिएको छैन ।

माथि दिइएका रणनीतिक लक्ष्यहरूका विस्तृत उद्देश्यहरू निम्नानुसार छन् । तिनको कार्यान्वयनलाई यस रणनीतिका निर्देशक सिद्धान्तहरूसँग अनुकूल बनाइनेछ । यी उद्देश्यहरूलाई कार्यान्वयन योजनामा उल्लिखित परियोजनाहरूमार्फत पूरा गरिनेछ ।

[18] Health Sector Emergency Response Plan for COVID-19 Pandemic, Ministry of Health and Population, Government of Nepal, May 2020

उद्देश्य १

कोभिड-१९का बारे जनस्वास्थ्य निर्णयमा संलग्न विज्ञान र नेपालभरका दर्शकरश्रोतारपाठकहरूका विविधता, सञ्चारमा पहुँच तथा ज्ञात प्राथमिकताहरूलाई ध्यानमा राख्दै कोभिड-१९सम्बन्धित विषयवस्तु निर्माण गर्नु ।

यसका लागि रेडियो श्रोतासम्म पुग्न तीनवटा 'कन्टेन्ट बैंक-अडियो', टिभी तथा डिजिटल सामग्री प्रयोग गर्ने दर्शकसम्म पुग्न भिडियो र पाठकहरूसम्म पुग्न पाठ्य सामग्री तयार गरिनेछ ।

उद्देश्य २

दर्शकरश्रोतारपाठकका अपेक्षा र यस रणनीतिका लक्ष्यहरू पूरा गर्नका लागि स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयका अवस्थित कोभिड-१९ सञ्चार सामग्री तथा च्यानलहरूलाई सुदृढ पार्नु र नयाँ सामग्रीको विकास गर्नु ।

यसका लागि स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयका कोभिड-१९सम्बन्धित निम्न सामग्री र च्यानलहरूको अध्यावधिक गर्नु आवश्यक छः

सामग्री

१. स्थिति रिपोर्टहरू
२. सूचना, शिक्षा तथा सञ्चार (IEC) सामग्री
३. प्रेस ब्रीफिंगमा दैनिक अपीलहरू

च्यानलहरू

१. कोभिड-१९ पोर्टल
२. हटलाइनहरू
३. मोबाइल एयाप - 'हाम्रो स्वास्थ्य'
४. टिभी र फेसबुकमा दैनिक मिडिया ब्रीफिंगहरू
५. फेसबुक
६. ट्विटर
७. भाइबर समूह

उद्देश्य ३

दूरदराजका जनता अथवा पहुँच राख्न कठिन दर्शक/श्रोता/पाठकसम्म पुग्ने सन्देशहरूको संख्या बढाउन स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयलाई मद्दत गर्ने रणनीतिक साझेदारी स्थापित गर्नु ।

यसका लागि निम्न समूह तथा सञ्जालका व्यावसायिक संगठनहरूसँग संलगन रहेर सुझाव समिति र/वा विषयगत कार्यसमूह खडा गर्नु आवश्यक छः

१. सम्बन्धित मन्त्रालयहरू
२ मिडिया
३. शिक्षा जगत
४. राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय नागरिक समाज संगठनहरू
५. निजी क्षेत्र

उद्देश्य ४

श्रोताका प्रतिक्रिया र संवाद संयन्त्रहरूको सुदृढीकरण र निर्माण गर्नु जसले अफवाहहरू र गलत सूचनालाई पत्ता लगाउन र तात्क्षणिक (real time) जवाफ दिन स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयलाई मद्दत गर्दछन् ।

स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयको हटलाइन जनतामाझ फैलिएका अफवाहहरू र तिनका सरोकारहरू पत्ता लगाउने प्राथमिक संयन्त्र हो । तर यस्ता जानकारी सक्रिय रूपमा संकलन गर्ने र स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयको कोभिड सञ्चारलाई पोषित गर्ने च्यानलहरू निर्माण गर्नु आवश्यक छ । प्रभावकारी सन्देशप्रवाहको लागि मिडिया र अफवाह निगरानी संयन्त्रहरूलाई खटाइनेछ ।

उद्देश्य ५

कोभिड-१९को प्रसंगमा साधारण सञ्चार र जोखिम सञ्चारमा समर्पित स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयको मानव संसाधनको क्षमता सुदृढीकरण गर्नु ।

यसका लागि स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय, यसअन्तर्गतका निकायहरू र सरकार प्रशासनका तीन तहहरूमा कार्यरत प्रवक्ताहरूको सञ्जाल स्थापित गर्नु र उनीहरूको संकट तथा जोखिम सञ्चार क्षमता अभिवृद्धि गर्नु आवश्यक छ ।

उद्देश्य ६

अभियानहरू र लक्षित अनुकूलित हस्तक्षेपहरू (targeted customised interventions)मार्फत सामुदायिक संलग्नताका गतिविधिहरूमा उल्लेखनीय र व्यवस्थित अभिवृद्धि गर्नु ।

कोभिड-१९को खोपको अभावमा, विशेषगरी सीमित संसाधन भएको अवस्थामा, महामारी रोकथामका लागि सामुदायिक संलग्नता र गैर-चिकित्सीय हस्तक्षेप अत्यावश्यक छन् ।[19] यस दिशामा समुदायहरूको प्रभावकारी परिचालनका लागि सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय र गृह मन्त्रालयजस्ता अन्य सम्बन्धित मन्त्रालयहरूसँग कुशल र घनिष्ठ समन्वयको आवश्यकता छ । सक्रिय सामुदायिक संलग्नताको उद्देश्य राखेका सबै हस्तक्षेपहरूलाई स्वास्थ्य क्षेत्रमा सामुदायिक संलग्नतालाई संस्थागत गर्ने सिद्धान्तहरूसँग अनुकुल बनाइनुपर्दछ ।[20]

स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयका सामग्री र मार्गदर्शनसँग समायोजन (Alignment with Ministry of Health and Population assets and guidance)

यस रणनीतिको विकास स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयका निम्न विषयका सामग्री र मार्गदर्शनसँग सम्बन्धित छः

१. कोभिड-१९ प्रतिकार्य
२. जोखिम सञ्चार र सामुदायिक संलग्नता (मस्यौदा उन्नत चरणमा)
३. स्वास्थ्य शिक्षा सूचना र सञ्चार
४. स्वास्थ्य आपतकालीन सञ्चालन
५. इन्सिडेन्ट कमाण्ड सिस्टम
६. प्रादेशिक र स्थानीय तहका स्वास्थ्य सञ्चार प्रणाली र संयन्त्रहरू

स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयको ‘कोभिड-१९ को प्रतिकार्यका लागि स्वास्थ्य क्षेत्रको आपतकालीन प्रतिकार्य योजना’ र यो रणनीतिलाई स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयको इपिडिमियोलोजी तथा रोग नियन्त्ण महाशाखा (EDCD) द्वारा विकासको अन्तिम चरणमा रहेको ‘नेपालको लागि जोखिम

---

[19] Preparing for large-scale community transmission of COVID-19. Manila: WHO Regional Office for the Western Pacific; 2020 (https://iris.wpro.who.int/handle/10665.1/14493).

[20] Zambruni JP, Rasanathan K, Hipgrave D, Miller NP, Momanyi M, Pearson L, Rio D, Romedenne M, Singh S, Young M, Peterson S. Community health systems: allowing community health workers to emerge from the shadows. The Lancet Global Health. 2017 Sep 1;5(9):e866-7.

सञ्चार र समुदायिक संलग्नता दिशानिर्देशहरू' (RCCE Guidelines for Nepal) अनुसार एककृत गरिनेछ । RCCE दिशानिर्देशहरूले परिचालनका सबै पक्षहरूको विवरण दिनेछन्स त्यसैले यो रणनीति दस्तावेजमा तिनलाई उल्लेख गरिएको छैन ।

स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयका सञ्चारसम्बन्धित अपेक्षा र अनुभव यसको राष्ट्रिय स्वास्थ्य सञ्चार नीति, २०१२ मा झल्किन्छ । यो रणनीतिले त्यसमा उल्लिखित उद्देश्यहरूलाई ध्यानमा राखेको छ ।

विश्वव्यापी मार्गदर्शनसँग पंक्तिबद्धतारसमायोजन (Alignment with global guidance)

यस रणनीतिले विश्वव्यापी मार्गदर्शन (विशेषगरी विश्व स्वास्थ्य संगठनका मुख्य मार्गदर्शन र दिशानिर्देशहरू)सँग पंक्तिबद्ध हुने प्रयास गरेको छ । यीमध्ये उल्लेखनीय दस्तावेज तल दिइएका छन्:

- Implementation of the International Health Regulations (2005) WHO (2010).[21]
- Pandemic Influenza Risk Management: A WHO guide to inform and harmonise national and international pandemic preparedness and response. WHO (2017).[22]
- Role of community engagement in situations of extensive community transmission of COVID-19. WHO (2020).[23]
- Communicating risk in public health emergencies A WHO guideline for emergency risk communication (ERC) policy and practice. WHO (2018).[24]

---

[21] WHO. (2010). Implementation of the International Health Regulations (2005). Retrieved from http://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/WHA64/A64_10-en.pdf?ua=1

[22] World Health Organisation. (2017). *Pandemic Influenza Risk Management: A WHO guide to inform and harmonize national and international pandemic preparedness and response*. Retrieved from WHO website: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/259893/WHO-WHE-IHM-GIP-2017.1-eng.pdf;jsessionid=0D500C39892E7EA6B36350FAA229405D?sequence

[23] World Health Organization. Regional Office for the Western Pacific. (2020). Role of community engagement in situations of extensive community transmission of COVID-19. Manila : WHO Regional Office for the Western Pacific. https://apps.who.int/iris/handle/10665/332172. License: CC BY-NC-SA 3.0 IGO

[24] WHO. (2018). Communicating risk in public health emergencies A WHO guideline for emergency risk communication (ERC) policy and practice. Retrieved from https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/259807/9789241550208-eng.pdf?sequence=2

यो रणनीतिका अपेक्षित उपलब्धि के-के हुन् ?

यो रणनीतिले स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयलाई कोभिड आपतकालमा निम्न तरिकाले उत्तम प्रतिकार्य गर्न सहयोग पुऱ्याउनेछः

१. स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयद्वारा समग्र कोभिड-१९ सञ्चार प्रतिकार्यलाई बल प्रदान गर्ने र कोभिड आपतकालका दौरान र त्यसपछिको सञ्चारलाई प्रभावकारी बनाउने प्रक्रियाहरू पहिचान गर्न मद्दत गर्ने योजना र मानक परिचालन प्रक्रियाहरू (standard operating procedures)को कार्यान्वयन ।

२. वैज्ञानिक प्रमाणमा आधारित दक्ष, प्रभावकारी र समयोचित सञ्चार ।

३. सरकारका तीन तह र नेपाल सरकारले गठन गरेका कोभिड-१९सम्बन्धी समन्वय गर्ने निकायहरूबीच बहुपक्षीय सञ्चारका लागि पारदर्शी प्रक्रियाहरूको स्थापना ।

४. यस रणनीतिक योजनाको कार्यान्वयनमा महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्ने कार्यनीतिक भूमिकाहरू र विभागीय एकाइहरूको पहिचान र द्रुत रूपमा देखिन थालेका आपतकालिन आवश्यकताहरूका लागि समयोचित प्रतिकार्य गर्न सक्ने अन्तर-क्षेत्रीय कार्यनीति भएका प्रक्रिया र टोलीहरूको निर्माण । यसले आपतकालको बखत र पछिको संरचना र कुशल सञ्चारमा सहयोग पुऱ्याउनेछ ।

५. सञ्चारमा अगुवाइ लिन सक्ने जोखिम सञ्चारकर्मीहरूको एउटा मजबूत र जीवन्त, अन्तर-स्तर सञ्जाल (cross-tier network)को निर्माण ।

६. आधुनिक प्रविधिमा आधारित प्रयोगकर्ता-मैत्री जोखिम तथा संकट सञ्चार उपकरणहरूको निर्माण जसले दर्शक/पाठक/श्रोताहरूमा व्यापक पहुँच राख्न सक्नेछन् र लागतलाई धेरै हदसम्म घटाउनेछन् ।

७. समसामयिक, प्रासंगिक, उपयोगी, महामारीका चरणहरूअनुसार संरचित र लक्षित दर्शकहरूअनुसार वर्गीकृत गरिएका कोभिड-१९ सञ्चार सामग्रीका लागि 'बैंक'को निर्माण ।

८. दर्शक/श्रोता/पाठकहरूअनुसारका सञ्चार माध्यमहरूको पहिचान, परीक्षण र निरन्तरता ।

९. अन्तर-निकाय जोखिम सञ्चार अभ्यासको नेतृत्व र सहजीकरण ।

१०. सर्वसाधारण, मिडिया, निजी क्षेत्र र नागरिक समाजसँग नयाँ रणनीतिक साझेदारीको थालनी जसले महामारीसम्बन्धी तात्क्षणिक (real-time) सञ्चारको विस्तारलाई सहज बनाउनेछ ।

११. जोखिम तथा संकट सञ्चारका क्षेत्रमा स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयभित्रै व्यवस्थित क्षमता निर्माण योजनाको विकास ।

यो रणनीतिले क-कसलाई सम्बोधन गरेको छ ?

यो रणनीतिले प्राथमिक रूपमा स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय र यसअन्तर्गतका निकायहरू, नीति निर्माताहरू र आपतकालीन तयारी, प्रतिकार्य, जोखिम सञ्चार, सामुदायिक संलग्नता तथा सञ्चारका लागि जिम्मेवार संगठनका तहहरूलाई सम्बोधित गरेको छ । यस दस्तावेजले तीव्र आवश्यकता र अनिश्चितता भएको अवस्थामा सञ्चार नीति छनौट गर्नका लागि मार्गदर्शन गर्न मद्दत गर्न सक्ने समस्याहरूलाई वर्णन गर्दछ ।

यस रणनीतिको कार्यान्वयन योजनाका सरोकारवालाहरू निम्नानुसार छन् (तर यतिमै सीमित छैनन्):

१. नेपालमा बस्ने मानिसहरू
२ स्वास्थ्यकर्मीहरू
३. कोभिड-१९ संक्रमित व्यक्तिहरू
४. बिरामीहरू
५. कोभिड-१९बाट गम्भीर रूपमा प्रभावित हुने जोखिम भएका वर्गरसमूहमा पर्ने व्यक्तिहरू
६. सम्बन्धित मन्त्रालयहरू
७. परम्परागत र गैर-पारम्परिक मिडिया
८. नागरिक समाजका साझेदारहरू
९. निजी क्षेत्र
१०. विकास साझेदारहरू

कार्यान्वयन संयन्त्र

कार्यान्वयन नेतृत्व

यस रणनीतिको कार्यान्वयन स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयको इन्सिडेन्ट कमाण्ड सिस्टम (ICS) को सञ्चार स्तम्भको तत्वावधानमा हुनेछ ।

HSERP मा अनुमानित प्रभाव र सञ्चार कभरेज प्राप्त गर्न क्ष्म्रक्को सञ्चार स्तम्भको क्षमतालाई उल्लेखनीय वृद्धि र सुदृढीकरण गर्नु र यसलाई क्ष्म्रक अन्तर्गतको संयुक्त सूचना केन्द्र बनाउनु आवश्यक हुनेछ । यसका लागि प्रारम्भिक सिफारिसहरूमा निम्न कुरा समावेश छन्:

१. इन्सिडेन्ट कमाण्ड सिस्टम (ICS) वा रोग नियन्त्रण र रोकथाम केन्द्र (CDC) सञ्चार स्तम्भअन्तर्गत उच्च प्राधिकारसहितको संयुक्त सञ्चार केन्द्र (JCC)को स्थापना । संयुक्त सञ्चार केन्द्र (JCC)को संरचनामा स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय र स्वास्थ्य सेवा विभागका सबै सञ्चार केन्द्रबिन्दुहरू पर्नेछन् । व्ऋत्ऋले केन्द्रित परियोजनाहरूको माध्यमबाट यो रणनीतिको कार्यान्वयन गर्नेछ । व्ऋत्ऋले नेपालमा कोभिड-१९ प्रतिकार्य समन्वय गर्ने निम्न निकायसँगको सहकार्यलाई पनि मार्गदर्शन गर्नेछः

१. कोभिड-१९ संकट व्यवस्थापन केन्द्र (CCMC)
२. इन्सिडेन्ट कमाण्ड सिस्टम (ICS)
३. स्वास्थ्य संसदीय समिति
४. प्रदेश स्तरीय कोभिड-१९ समन्वय संयन्त्र

२. स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयमा पूर्णरूपमा विकसित 'जोखिम सञ्चार तथा सामुदायिक संलग्नता (RCCE) एकाइ'को स्थापना । यसले नेपालमा जोखिम सञ्चार तथा सामुदायिक संलग्नता र स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय तथा यसअन्तर्गतका निकायहरूको सन्देश प्रवाहलाई निर्णय प्रक्रियाको मूलधारमा ल्याउनेछ । कोभिड आपतकालको अवास्थामा यो एकाइले संयुक्त सञ्चार केन्द्र (JCC)भित्र रहेर काम गर्नेछ र पछि यसलाई स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय वा रोग नियन्त्रण र रोकथाम केन्द्र (CDC)मा स्वतन्त्र (stand-alone) एकाइको रूपमा सारिनेछ ।

३. सम्बन्धित मन्त्रालयहरू, मुख्य सरकारी निकायहरू र साझेदारहरूलाई एकसाथ काम गर्ने वातावरण निर्माण गर्नका लागि एउटा जोखिम सञ्चार र समुदायिक संलग्नता (RCCE)कार्य समूहको स्थापना । यो समूहले जोखिम सञ्चार र सामुदायिक गतिविधिहरूको कार्यान्वयनमा प्रभाव पार्ने पक्षहरूसँगको सक्रिय संलग्नतालाई बढावा दिनेछ ।

कार्यान्वयन विधि

द्रुतता र जवाफदेहीता सुनिश्चित गर्नका लागि कार्यान्वयन योजनालाई व्यक्तिगत परियोजनाहरूमा विभाजन गरिनेछ । प्रत्येक परियोजनाको लागि एउटा टोली तोकिनेछ र तिनीको कार्यान्वयनलाई नजिकबाट निगरानी गरिनेछ ।

परियोजनाहरू छुट्टाछुट्टै सूचीबद्ध छन् । तिनको कार्यान्वय हुँदै गर्दा तिनलाई अध्यावधिक गरिनेछ । आपतकालमा अधिकतर परियोजनाहरू समानान्तर रूपमा चल्नेछन् । आवश्यकताका आधारमा नयाँ परियोजनाहरू थपिनेछन् ।